

BATMAN VE ÇEVRESİNDE FAALİYET GÖSTEREN GELENEKSEL EĞİTİM KURUMLARI

Übeydullah Pilatin*

¹Dicle Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü, E.P.Ö. Doktora Öğrencisi

Pilatin21@hotmail.com

Özet: Anadolu İslam hâkimiyetine girdikten sonra toplumun eğitim ihtiyacı, medreseler aracılığıyla giderilmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde, medreseler en ileri düzeye ulaşarak devletin ve toplumun ihtiyaç duyduğu memur ve din adamları yetiştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra devletin ve toplumun yapısı değişmiş ve medreseler kapatılmıştır. Ancak bu kurumlar resmen kapatılmasına rağmen varlıklarını toplumun gösterdiği ilgi ve destekle sürdürmeye devam etmişlerdir. Özellikle güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren bu kurumlar, tarihten gelen öğretim metotlarını ve ders kitaplarını kullanmışlardır. Tarihle irtibatını kaybetmeyen ama günümüzde farklı bir formda olan bu kurumlar geleneksel eğitim kurumları olarak toplumun ihtiyaç duyduğu din görevlilerini yetiştirerek, toplumu etkilemeye devam etmektedir.

Geleneksel öğretim metotlarının kullanıldığı bu medreseler varlıklarını devam ettirmek amacıyla öğrencilerini açık öğretime kaydetmektedirler. Bu kurumlardan mezun olanlar fahri olarak ya da diyanet işleri başkanlığı bünyesinde kadrolu olarak çalışabilmektedir. Bu gün gelişen eğitim olanakları ve yöntemleri karşısında gelenekten kopmadan varlığını sürdüren eğitim kurumları, toplum tarafından saygı görmekte ve desteklenmektedir. Bu kurumlar eğitim tarihinde önemli eğitim kurumu olan medreselerin bu günkü görünümü halindedirler.

Anahtar kelimeler: Medrese, Geleneksel, Eğitim Kurumu, Öğretim, Öğretim Metodu.

Traditional Education Institutions of Batman and in the Vicinity of it

Abstract: Anatolia took a shape with religion of İslam after dominance of İslam and education need of society eliminated by madrasahs. Specially in the period of Ottoman reached the best level and they educated civil servants and chaplain that society needed. After found of Turkish Republic structure of state and society changed and madrasahs closed. In spite of these institutions closed they went on their being with support and interest of society. These institutions which are active specially in the south east of Turkey used teaching methods and textbooks that came from history. They didn't loose their connection with history and today they are in different form that called madrasahs are society's need of chaplain and civil servants supplied by these institutions and they still affect society.

Traditional teaching methods used in these institutions aim to continuity their being so they register their students to open university. People who graduate from these institutions can work voluntary or formally in Diyanet. In spite of improvement on possibility of education and methods madrasahs go on their being without losing tradition they supported and respected by society. These institutions are today's form of madrasahs which were important in history as an educational institutions.

Keywords: Madrasah, Traditional, Institution of Education, Teaching, Teaching Methods.

1. GİRİŞ

Medreseler, tarihte müslüman toplumların eğitim gördüğü eğitim kurumlarıdır. Selçuklu ve Osmanlı devletleri, medreselerin kurulmasına ve geliştirilmesine büyük önem vererek toplumun eğitilmesini ve geleneklerinin devam etmesini sağlamışlardır. Medreselerin giderlerinin karşılanması için vakıf sistemi kurulmuş ve bu sistemle uzun yıllar ihtiyaçlar karşılanarak faaliyetlerin devamı sağlanmıştır. Selçukluların gelişimine destek verdiği medreseler daha sonra da gelişimini sürdürmüştür. Osmanlı devleti de önemli eğitim kurumlarından biri olan medreseler konusunda önemli ilerlemeler sağlayarak kendi döneminde eğitimde en ileri bir seviyeye ulaşmayı başarmıştır.

Osmanlı devletinin yükselme döneminde medreseler en yüksek seviyeye ulaşmış, genel ve ihtisas olmak üzere sınıflara ayrılmıştır. Toplum ve devlet için gerekli olan müftü, imam, müezzin, kâtip ve diğer memurlar bu kurumlarda öğrenim görenler aracılığıyla giderilmiştir.

Devletin siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda yaşadığı sorunlar, eğitim sistemini dolayısıyla medreseleri de olumsuz etkilemiştir. Özellikle medreselerde 17. yüzyıldan itibaren bir gerileme yaşanmaya başlayınca devlet bu konuda bazı önlemler alarak medreseleri etkilemek istemiştir. Yapılan çalışmalar eğitim kurumlarının statik yapısını değiştirememiştir. Değişen zaman ve ihtiyaçlar karşısında gerektiği gibi faaliyet gösteremeyen medreseler Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra Tevhid-i Tedrisat kanunu ile resmen kapatılmıştır. Bu kurumlar toplumun ve medreselerin devamını isteyen alimlerin desteğiyle resmen kapatılmalarına rağmen faaliyetlerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görünen bu kurumların sayısı hakkında kesin bir sayı belirtmek mümkün değildir fakat birçok köy, ilçe ve şehirde faal oldukları, geleneksel metodları kullandıkları ve çok önceden beri medreselerde okutulan kitapları okuttukları yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Batman ve çevresinde de bu kurumların varlığı bilinmektedir. Bu kurumlardan, gözlem ve katılımcı mülakat yoluyla elde edilen veriler elde edilmiştir.

2. BULGULAR

1. Batman ve Çevresinde Faaliyet Gösteren Geleneksel Eğitim Kurumları (Medreseler)

16 Mayıs 1990 tarihinde il olan Batman, beş ilçeye sahiptir. Batman'ın komşuları; kuzeyde Muş, batıda Diyarbakır, doğuda Bitlis ve Siirt ve güneyde Mardin'dir. 2007 yılında Batman Üniversitesi açılmıştır. Batman'da 22 okul

öncesi, 350 ilköğretim ve 19 ortaöğretim kurumu mevcuttur¹. Bu kurumlar dışında geleneksel eğitim kurumu (medreseler) olarak tespit edilen kurum sayısı 11'dir.² Bölgede 'medrese' terimi; gelirini halktan sağlayan, öğrencilerin yatılı olarak eğitim gördüğü, din eğitimi ağırlıklı programları olan ve din adamı yetiştiren mütevazı kurumlar olarak kullanılmaktadır. Bu kurumlar dernek, Kuran kursu veya öğrenci evi adıyla hizmet vermekte ve 'medrese' adıyla, resmi bir statüsü bulunmamaktadır. Bu çalışmada Batman şehir merkezinde ve il sınırları içinde bulunan 11 medrese incelemesi mevcuttur.

1. BEYDER MEDRESESİ

Bu kurum, 2006 yılında Batman ilinin Çarşı Mahallesi'nde, birkaç imamın bir araya gelip yeni bir medrese kurma fikriyle çalışmalara başlamıştır. İlk önce bir dernek çatısı altında faaliyet gösteren bu kurum, şimdi öğrenci evi olarak hizmet vermektedir. Medreseden sorumlu bir seyda bulunmaktadır. Daha sonra bir müderris ile daha anlaşarak, iki seyda ve 19 öğrencisiyle faaliyetine devam etmektedir. Medresenin resmi bir statüsü bulunmamaktadır. Medresede sorumlu bir seydanın yanında bir seyda daha çalışmaktadır. Sorumlu seydanın herhangi bir maddi kazancı olmamakla birlikte, çalışan diğer seydaya belirli bir maaş verilmektedir. Genel olarak sabah 8.00 de ders vermeye başlayan Seydalar, ikindi vaktine kadar ders vermeye devam etmektedir. Medresede toplam 19 öğrenci mevcuttur. Öğrenciler Muş, Batman ve Diyarbakır'a bağlı köy ve ilçelerden gelmektedir.

1.1.Eğitim-Öğretim

Medresenin belirli bir yazılı eğitim programı vardır. Okutulacak dersler ve kitaplar bellidir. Sorumlu seyda, medresede öğrenciyken almış olduğu dersleri, medrese eğitimi veren diğer seydaların fikirleri ve temin edilebilecek ders kitaplarını dikkate alarak, Arapça yazılmış, yedi yıllık bir program hazırlamıştır.

¹ http://www.meb.gov.tr/Stats/ist9899/ist_8.htm

² Bu sayı, araştırmacının şu ana kadar tespit ettiği sayıdır.

Tablo 1: Beyder Medresesinde Okutulan Dersler

Ders Kategorisi	Şer-i İlimler	Alet İlimler (Dil Öğretimi)
1. Sınıf	1- Tecvid	
	2-Hadis-i Arbain	1-Emsile
	3-İman Akidesi (Şeyh İbrahim Hakkı)	2-Bina
	4-Sure Ezberleme	
	5-Tesbihat-Kamet-Ezan	
2. Sınıf	1-Bacuri (Fıkıh) 2-Umdet-i Saliki (Fıkıh)	1- Avamil (Gramer) 2-Zuruf 3-Terkib 4-Sadulah sağır (Gramer) 5-Durus-u Nahvi (Günümüz Mısır ve Suriye Medreselerinde de okutulan kitaptır)
3. Sınıf	1-Feth-u Muin (4 ciltlik Fıkıh kitabı)	1-Şerh-ul Muğni veya Şerhu Kıtıru Neda (İl İbni Hişam) (öğrenci isteğine bağlı)
		2-Sadini (sarf-Gramer)
		3-Hallul Meakidil Kavaid
4. Sınıf	1-Ulumul Kuran	
	2-El Methalil İla Dirasetül Fıkhu İslam (1. Kısım)	1-Şerh-i İbni ekil
	3-Riyazüs-Salihin (ikinci yarısı)	2-Suyuti (İdafa Babına kadar)
	4-Min hac (İmam Nevevi) (kitabın yarısı)	
	5-El :Multeka (Hanefiler için) (kitabın yarısı)	

Tablo 1: Beyder Medresesinde Okutulan Dersler (5-6-ve 7. Sınıflar)

5. Sınıf	1-EL Veciz (Fi Şerhil Kevaidil Fıkhiye)	1-Cami
	2-Min Hac (kalan yarısı)	2-Feslul Elifi (sözlükle ilgili)
	3-EL Multeka (kalan yarısı)	3-Mizbahul Munir (Şafiler için Sözlük) Vel Mağrib(Hanefiler için)
	4-Teysiru Müstelahül Hadis	4-Şezel Arf Fi Fenni Sarf
	5-Adabul Fetva ve Mufti ve Mustefti(Fetva verme dersi)	
6. Sınıf	1-Tefsirul Celaleyn (Kehf Suresine kadar) 2-Sahih Buhari'nin Hadis'inin ikinci yarısı	1-İsa Huci Mantık Dersi 2-Metnü Süllem Mantık Dersi 3-Risaletün Fi İlmi Ved'i 4-Risaletün Adabi Fi İlmi adabil Bahsi (Muhammed Muhyeddin) Münazara ve araştırma İlmi öğretir. 5-El Belagatül Vadiha (Güzel konuşma dersi) 6-Feslu Tai (Sözlük)
7. Sınıf	1-Celaleyn (Tefsirül celaleyn) İkinci yarısı	1-El Mukaddime Min Şerhil Telhis
	2-Sahih Buhari	2-Metnu Telhis
	3-El Veciz (Fıkah Usülü)	3-Babul Cimi Minel Kamusil Muhid
	4-Metnu Cevheretu Tevhid (akide-inançla ilgili kitap)	

Medrese'de mezhep farkı gözetilmemektedir. Genelde Şafi ve Hanefi mezhebine mensup öğrenciler olduğu için, programda, bu mezheplere ağırlık verilmektedir. Şiilik mezhebi benimsenmemiştir ve bu konuda şimdiye kadar herhangi bir ilgi söz konusu olmamıştır.

Müdrerisler, medreseye sabah 8.00'de gelirler. Her öğrenci seydadan ders alır. Ders alan öğrenciler, tekrar ve ezber etkinliklerine başlarlar. Akşam namazına kadar çalışan öğrenciler, akşam namazını cemaatle kıldıktan sonra yemek yerler. Öğrenciler her akşam Türkçe yazılmış bir roman veya hikâye okurlar. Akşam 21.30'dan sonra etkinlikler sona erer ve öğrenciler yatakhaneye gidip uyurlar. Bu saatten sonra uyumak zorunludur.

Medrese, iki katlı bir binanın ikinci katında bulunan iki daireden oluşur. Kalabalık bir çarşı sokağının arkasında bulunan medresenin alt kısmında, üç dükkân bulunmaktadır. Karşılıklı iki daire de kiralıktır. Birinci dairede; iki yatakhane, bir mutfak, bir müzakere odası, bir müdreris odası, bir banyo, bir tuvalet ve bir balkon bulunmaktadır. İkinci dairede ise; bir yemekhane, bir ezber odası, bir müdreris odası, sıra ve masaları olan bir sınıf, bir tuvalet, bir erzak odası ve bir balkon bulunmaktadır.

Medrese, kaloriferli değildir. Kışın odun sobası kurulmakta ve elektrikli ısıtıcılar kullanılmaktadır. Her yer halılarla kaplanmıştır. Öğrenciler odalara serilen minderlere oturarak dinlenmekte, ezber etkinliklerini de ayakta dolaşarak yapmaktadırlar. Ders kitaplarının dışında, çok az kullandıkları bir sınıf ve yazı tahtası mevcuttur. Daha önce medresede bilgisayar bulunmasına karşın şimdi bulunmamaktadır. Bunun nedeni, bilgisayarın bozulması ve internet bağlantısının olmamasıdır.

Kurumun herhangi bir sabit geliri yoktur. Özellikle ramazan ayında, halk tarafından gıda, zekât ve bağış yapıldığı söylenmiştir. Toplanan gıdalarla öğrencilerin mutfak giderleri karşılanmakta, diğer paralarla ise kira, elektrik, su ve diğer masraflar karşılanmaya çalışılmaktadır.

Medresede her gün iki öğrenci nöbet tutmaktadır. Nöbetçiler; yemek, temizlik ve çamaşırdan sorumludur. Öğrenciler, nöbet sırasına göre, kendileri yemek yapmaktadır. O gün görevli olan öğrenci, aşırı masrafa kaçmadan medrese sorumlusunun önerilerini de dikkate alarak yemek yapmaktadır. Kahvaltı ve diğer öğünlerde de en az iki çeşit yemek mevcuttur. Mutfakta pişirilen yemek, diğer dairede bulunan yemekhaneye getirilir. Yemeği beğenmeyen öğrenciler, mutfakta bulunan kahvaltılık yiyecekleri yiyebilmektedirler.

Medresede bulunan çamaşır makinesi, haftada bir çalıştırılmakta ve öğrencilerin çamaşır sorunları giderilmektedir. Her sabah öğrenciler toplu olarak medreseyi temizlemektedirler.

2. SEYDA MOLA SABRİ HAZZO MEDRESESİ

Medrese, Kozluk ilçe merkezinde bulunan İbrahim Bey Camisi'nin avlusunda bulunmaktadır. İbrahim Bey Camisi 1706 yılında yapılmıştır. İbrahim Bey, Murtaza Bey'in oğlu olan bir Osmanlı beyidir³. Cumhuriyet kurulduktan sonra bölgede çıkan isyan ve karışıklıklardan dolayı, cami harabe olmuş ve ambar olarak kullanılmıştır. Bu durum 1940'lı yıllara kadar sürmüştür.

Cami ve medrese, 1950 yılında Molla Sabri tarafından onarıldıktan sonra faaliyete geçmiştir. Bu tarihten sonra hem cami imamlığını hem de medresenin seydalığını, Molla Sabri yapmıştır. Molla Sabri bu tarihten sonra İbrahim Bey Camisi'nde, şartların yetersizliğine rağmen tedrisata başlamış, bölgede birçok talebe yetiştirmiştir. "Öğrencilere Farsça dersleri de vermiş, genellikle Osman-

³ Müderris Abdurrahman İnal, 29.05.2010 tarihli görüşme.

lı döneminde okutulan medrese kitaplarını okutmuştur.”⁴ Hoca “Talebelerinin eğitimiyle uğraştığı gibi onların resmi okulları okumaları için yönlendirdi.”⁵ Ayrıca Molla Sabri bölgedeki bazı adli vakaları çözerek toplumsal huzurun oluşmasını sağlamıştır. Güneydoğu bölgesinde eskiden beri halk arasında çıkan olayları, mahkemeye başvurmadan ziyade böyle büyük âlimlerin yanlarına gelip, aralarındaki uyuşmazlığı çözmeleri için ricada bulunuyorlardı. Bu gün halen bu durum devam etmektedir.⁶ 30 öğrenci kapasitesi olan medrese, günümüze kadar sayıları 20 ile 30 arasında değişen öğrenciye eğitim vermiştir. Molla Sabri, 2005 yılına kadar ders vermiş ve bu tarihten sonra hastalık sorunları nedeniyle müderrisliğe ara vermiştir.1995 yılından bu güne kadar Molla Sabri’nin oğlu Molla Abdurrahim tek başına seydalığa devam etmektedir.

Medresede sorumlu bir seyda ve 20 öğrenci bulunmaktadır. Buradan mezun olan öğrencilerin bazıları Kozluk ilçe merkezine imam olarak atandıktan sonra medreseye tekrar gelerek bir süre ders vermişlerdir. Seyda her gün sabah 8.00’den sonra medreseye gelerek öğrencilerin dersini vermeye başlar. Bir öğrenciye ders verme süresi 40 dakika ile 1 saat arasında değişmektedir. Cami kitabı ve üstündeki kitaplardan ders alan öğrenciler (ortalama 3.sınıf ve üstünde olanlar) yedi kişidir. Bu öğrenciler, seydadan ders aldıktan sonra diğer alt seviyedeki öğrencilerin derslerini vermekle görevlendirilir.

Bu medresenin ilk seydası olan ve 2005 yılında vefat eden Molla Sabri, eğitimi tamamladıktan sonra hocasından icazet⁷ ister. Hocası, hasta yatağında öğrencisini dinledikten sonra “İyileşir iyileşmez sana diplomanı vereceğim” der ve bir süre sonra vefat eder. Sözlü olarak icazeti alan fakat yazılı olarak alamayan Molla Sabri, 1950-1995 yılları arası yaptığı seydalık döneminde hiçbir öğrencisine bu belgeyi vermemiştir. Bunun için, öğrencilerini, diğer müderrislerin yanına göndermiştir.

2.2. Eğitim-Öğretim

Medresenin yazılı bir eğitim programı yoktur. Okutulacak kitaplar ve okuma sırası belli olduğu için yazılı bir programa ihtiyaç duyulmamıştır. Bazı medreseler dersleri sınıflamışlarsa da bu medresede sınıflama yoktur. Med-

⁴ İrfan Atak, Kozluklu Molla Sabri’nin Hayatı Ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara Ü. İlahiyat Fak. Yayınlanmamış LT Ankara: 2007, s.27.

⁵ Atak, age, s.36.

⁶ Atak, age, s.30.

⁷ Medrese öğrencilerinin mezun oldukları zaman kendilerine verilen belge, diploma.

rese, İbrahim Bey Camisi'nin avlusunda yer almaktadır. Binanın birinci katı abdesthane, ikinci katı medrese olarak kullanılmaktadır. Medresede bir ders odası, üç öğrenci odası, bir yemekhane ve bir banyo bulunmaktadır. Kalorifer tesisatı bulunmamakta, kışın kurulan odun sobalarıyla ısınma sorunu giderilmektedir. Bina 30 öğrenci kapasitelidir.

Medresede çalışan aşçı, sadece yemek yapmaktan sorumludur. Bulaşık ve temizlikten, her gün sırasıyla belirlenen öğrenciler sorumludur. Medresede yemek, bir odada yer sofrası hazırlanarak topluca yenilmektedir. Kahvaltı, öğle ve akşam yemekleri ikişer çeşittir. Müderris aylık yemek listesini hazırlamakta, aşçı da listeye göre yemek yapmaktadır. Yemeği nadir de olsa yemeyenler, buzdolabında bulunan yiyecekleri yiyebilmektedir. 28.05.2010 tarihinde yapılan görüşmede müderris, medresenin herhangi bir sıkıntısının olmadığını söylemiştir. Medresede bir adet çamaşır makinesi mevcuttur. Hafta tatili olan perşembe ve cuma günleri, çamaşır makinesi kullanılarak öğrencilerin çamaşır sorunları giderilmektedir.

3.3. Kubbeli Medrese

2004 yılında Batman ilinin Mehtap Mahallesi'nde faaliyet göstermeye başlamıştır. Kubbeli Camisinin avlusunda bulunan bu medresenin hocası, Suriye'de, 'Suriye Haseke Tel İrfan İlimler Enstitüsü' mezunudur. Mezun olduğu bu kurum, ilköğretimin ikinci kademesi ve lisenin birleşimi sayılan ve yedi yıl süren bir okuldur. Kubbeli Camisi'nin imamı, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüğü ve Müftülük onayı ile Kuran kursu adına ruhsat alarak eğitim faaliyetine başlamıştır.

Cami imamı aynı zamanda medresenin tek seydasıdır. Kendisi eğitim seviyesi en yüksek olan yedi öğrenciye ders vermektedir. Bu öğrenciler ise kendilerinden bir alt seviyede olan öğrenciye ders vermektedir. Bu silsile ders alacak en son öğrenciye kadar usta-çırak ilişkisi biçiminde sürer. İmam, öğrencilerden kıdemli olanına çeşitli sorumluluklar verir. Kendisi hazır bulunmadığı zamanlarda problemleri çözmek, cemaate ibadetlerde imamlık yapmak ve hutbe okumak gibi görevler kıdemli öğrenci tarafından yerine getirilmektedir.

Medresede toplam 20 öğrenci mevcuttur. Öğrenciler ülkemizin farklı şehirlerindedir: Gaziantep, Adana, Diyarbakır, Mersin, Mardin ve Batman. Medrese hocasının dediğine göre, burada şimdilik 30 öğrenci kapasitesi vardır ancak yeni binanın faaliyete geçmesiyle daha fazla öğrenci söz konusu ola-

bilir. Öğrencilerin medreseye kayıt yaptırmaları için gerekli şartlar; ortalama altı yıl medrese eğitimi almaya istekli olmak, ilköğretim mezunu olmak, veli onayı mahiyetinde bir belge getirmek ve imam olabilecek nitelikte olmaktır. Öğrencilerin yaşları 13 ile 24 arasında değişmektedir.

Medresede sınıf ortamı olmadığı için yazılı bir eğitim programı da yoktur. Okutulacak dersler ve kitaplar bellidir. Ortalama altı yıl gerektiren bu eğitimi bazı öğrenciler sekiz yılda bazıları da dört yıl gibi kısa sürede bitirebilmektedir.⁸ Öğrencilere bire bir eğitim verildiği için öğrencilerin öğrenme hızı, medreseden mezun olacakları zamanı belirler.

İmam, en kıdemli öğrencisine ders verdikten sonra kıdemli öğrenci de kendisinden bir alt seviyedeki öğrenciye ders vermektedir. Bu durum, ders alacak son öğrenciye kadar aynı tarzda devam eder. Bireysel öğretim, medresenin asıl metodudur. Sınıf ortamında ders yerine bire bir eğitim verilir.

Sabah ders alan öğrenciler öğle namazına kadar aldıkları dersi tekrar ederler. Öğle namazını cemaatle camide kıldıktan sonra yemek yerler. İkinci vaktine kadar bir dinlenme zamanı vardır. İkinci namazından sonra, öğrenciler, cami-de veya medresede günün dersini birbirlerine yardım ederek tekrar ederler. Aldıkları derslerin birçoğunu ezberlemeleri gerektiği için ayakta dolaşarak sesli bir şekilde metinlerini tekrar ederler. Bu durum, derslerini ezberleyinceye kadar sürer. Akşam namazı kıldıktan sonra akşam yemeği yenir. Yemekten sonra öğrenciler çay sohbeti düzenler. Bu sohbet perşembe akşamları seyda eşliğinde ve cami cemaatinin katılımıyla gerçekleşir. Sohbette genel dini bilgiler verilir ve sorular cevaplanır. Sohbet bitiminden sonra öğrenciler mütalaa yaparlar. Böylece o gün bitmiş sayılır. Buraya gelen ilk öğrenci sırasıyla şu dersleri alır: 1-Kuran-ı Kerim 2-tecvit 3-sarf 4-nahiv 5-fıkıh 6-hadis 7-tefsir 8-kelam 9-siyer 10-mantık 11-fıkıh usulü 12-hadis usulü 13-belagat.

Bu dersleri almakla sorumlu olan öğrenci, alet ve şer'i derslerini beraber almaktadır. Medresenin seydası aslında bu özelliğe sahip olmalarının hem olumlu hem olumsuz etkilerinin bulunduğu söylemektedir. Sadece Arapça öğrenmek amacı olan öğrenciler, bu durumda kendilerinin medresesini tercih etmemektedir. Verilen eğitim, aslında öğrencilerin nitelikli bir imam olmasını sağlamak içindir.

⁸ Medresenin eğitim programları temel derslerde aynıdır. Fakat bazı farklı kitapların/derslerin de olduğu bilinmektedir. Bu yüzden temel dersler 4-5 yılda bittikten sonra bazı konularda (fıkıh, kelam, hadis) uzmanlaşmak amacıyla farklı ve daha fazla eserler okunmaktadır.

Bölgede eğitim veren medreselerin en önemli varlık sebebi, köylere ve kadrolu imamı olmayan camilere imam yetiştirmektir. Bu faktör geçmişten bu güne kadar geçerliliğini korumuştur. Medreseden mezun olan öğrenciler imamı olmayan camilere fahri imam⁹ olarak gönderilmiştir. Caminin bulunduğu köy veya mahalle halkı, imama zekât vererek ve çeşitli yardımlarda bulunarak imamın görevde kalmasını sağlamıştır. Ancak son yıllarda köyler de dâhil birçok camiye kadrolu imam gönderilmiştir. Bu durum medreseleri zor durumda bırakmıştır. Bu günün medreseleri bu duruma çözüm olarak, öğrencilerini Açık Öğretim İmam Hatip Liseleri'ne kaydettirmeyi uygun görmüşlerdir. Böylece KPSS sınavında başarılı olanlar, kadrolu imam olarak atanabilmiştir. Bu çözüm öğrencilerin geleneksel tarzda eğitim veren bu kurumlara olan ilgisinin devam etmesini sağlamıştır.

Öğrenciler dini bayramlarda izinli sayılırlar. Bunun dışında mazeret izinleri de verilmektedir. Her yıl, yaz mevsiminde öğrencilere bir ay ev izni verilmektedir. Medresenin boşalmaması için ilk önce 10 kişiye izin verilmekte, izinden döndüklerinde de sonraki on kişiye izin verilmektedir. Her haftanın perşembe günü öğleden sonra hafta tatili başlar ve cuma gününün akşamına kadar devam eder.

Medresenin en önemli öğretim metodu ezberdir. Özellikle ayet ve hadislerin ezberlenmesiyle beraber bazı ders kitaplarındaki bilgilerin de ezbere bilinmesi zorunluluğu, öğrencilerin gün boyu derslerle meşgul olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda seyda, on beş günde bir, ezber kontrolü yapmaktadır. Bir anlamda sözlü sınav olan bu etkinlikten on beş gün sonra da yazılı sınavı yapılmaktadır. Yani öğrenciler, bir ayda, bir sözlü sınav bir de yazılı sınav olmaktadır. Müderris derslerin tekrarına veya bir sonraki derse geçmelerine karar vermektedir.

Medresede, şimdiye kadar icazet töreni yapılmamıştır. Seydanın enstitü mezunu olması yani bölgedeki medreselerden mezun olmaması nedeniyle müderris, icazet¹⁰ töreninde diploma dağıtacak yetkiyi kendisinde bulmamaktadır. Daha önce medreselerden mezun olan öğrencilere diploma niteliğinde bir belge dağıtılmaktaydı. Ama şimdi, imam olarak atanabilmek için İmam Hatip Lisesi diploması veya ön lisans gerektiği için icazet törenlerine ve verilen belgeye gerek duyulmamaktadır.

⁹ Fahri imam kavramı, resmen devlet memuru olmayan, devletten maaş almayan kimsedir. Gönüllü çalışan din görevlisi anlamındadır.

¹⁰ İcazet Töreni, Medreseden mezun olan öğrencilerin diploma törenidir.

Medrese öğrencileri, cami imamının hazır bulunmadığı zamanlarda cemaate imamlık yapmaktadırlar. Bazı haftalarda hutbe okuyan öğrencilere cemaat ve mahalle sakinleri ilgi göstermektedir. Medrese öğrencileri cuma günleri izinli olan bazı cami imamlarının yerine cuma hutbesini okumaktadır. Bu durum bir staj etkinliği gibi düşünülebilir. Öğrencilerin yoğun olarak teorik dersler almasına karşın böyle uygulamalı etkinliklerle karşılaşması aldıkları eğitimin kalitesini yükseltmektedir.

Mahalle sakinleri ve cami cemaati, medresede okuyan öğrencilere saygı göstermekte ve onların gelecekte etkili birer imam olacaklarını bilerek davranmaktadırlar. Öğrenciler de dışarıda, mütevazı duruşlarıyla ve davranışlarındaki olgunluklarıyla bu saygınlığa karşılık vermektedir.

Batman ve çevresinde bu medreselerin dışında 5 medresenin daha mevcut olduğu ve aynı sistemle faaliyet gösterdiği görülmüştür. Bu medreseleri birbirinden ayırt etmek güçtür. Öğrencilerin ve medrese hocalarının, eğitim metotları ve ders kitaplarının ve medrese işleyişinin benzer olduğu tespit edilmiştir.

3. SONUÇ

Batman ve çevresinde faaliyet gösteren geleneksel eğitim kurumları olarak adlandırılan medreseler tarihte faaliyetlerini sürdürmüş olan klasik medreselerin bu günkü görünümüdür. Toplum ve din adamları tarafından desteklenmektedirler. Bu kurumlara bağışlanan gıda ve benzeri yardımlar sayesinde eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir. Medreselere gelen öğrenciler sınıf sistemi yerine ders geçme sistemine tabi tutulmaktadır. Bu kurumlarda ortalama 7 yıl eğitim görmektedir. Mezunlar daha önce köylerde fahri imam olarak çalışabilmekteydi. Ancak son yıllarda imam ve müezzin atamalarının artması ve birçok köye kadrolu imam atamalarının gerçekleşmesi nedeniyle fahri imam olarak çalışarak, köy ahalisinin verdiği zekâtla geçinmeleri sistemi zorlaşmıştır. Kendi eğitimi dışında bu kurumlarda okuyan öğrenciler açık öğretim imam hatip lisesi ve açık öğretim ilahiyat önlisans programına kaydolmaktadırlar. Bu sayede KPSS sınavlarına girmekte, başarılı oldukları takdirde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadrolarına atanabilmektedirler.

Bu kurumlarda bire bir eğitim verilmektedir. Her öğrenci dersini aldıktan sonra, ezber, müzakere yöntemleriyle derslerini işlemektedirler. Osmanlı ve Doğu medreselerinde asırlardır okutulan bazı kitaplar bu kurumlarda da okutulmaktadır. Bu nedenle onlar geleneksel eğitim kurumu olarak ad-

landırılmaktadır. Toplumun din ihtiyacını karşılamanın yanında toplumda geleneğin sürdürülmesi, bazı hukuki sorunların din kuralları çerçevesinde çözümü bu kurumlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Herhangi bir siyasi hedeflerinin olmamasının yanında bu kurumların toplum-gelenek-kültür yapısını hala etkileyebildikleri ve faaliyetlerini sürdürebildikleri gözlenmiştir.

4. KAYNAKLAR

- Çiçek, Halil (2009). Şark Medreselerinin Serencamı, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Atak, İrfan (2007) Kozluklu Molla Sabri'nin Hayatı Ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara Ü. İlahiyat Fak. Yayınlanmamış LT.
- Fenlioğlu, Şükran (2008). Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Akgündüz, Hasan.(1997) Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi, İstanbul: Ulusal yayınları
- Yaşın, Abdulah. Tarih Kültür ve Cizre, s.135, Ankara 2007
- Sarıkaya, Yaşar (1997). Medreseler ve Modernleşme, İstanbul: İz Yayınları.
- Özyılmaz, Ömer (2002). Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.